

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete 15 hp

”Var kommer du ifrån?

Egentligen.”

En postkolonial feministisk litteraturanalys om
mellanförskap och identitet i antologin *Sverige – en*
(o)besvarad kärlekshistoria

Författare: Viyan Yousef
Handledare: Astrid Regnell
Examinator: Annette Årheim
Termin: HT17
Ämne: Svenska
Nivå: Avancerad nivå
Kurskod: 4SVÄ2E

English title

”Where do you come from? *Originally.*”: A postcolonial feminist literature analysis regarding in-betweenship and identity in the anthology *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*

Abstract

I den här studien analyseras 16 kvinnors *självframställningar* i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv där mellanförskap och identitet är centrala teman. Syftet med analysen är att finna hur den besvarade alternativt obesvarade kärleken till Sverige blir synliga i författarnas texter och hur det har påverkat dem. Texterna har jämförts med varandra för att finna olika mönster. Framträdande mönster är kritiken av dikotomiskt tänkande, ett tankesätt som har försatt kvinnorna i ett mellanförskap där majoriteten av dem inte känner en besvarad kärlek från Sverige. Kvinnorna har haft olika sätt att hantera sitt mellanförskap. För somliga av dem har det inneburit problem med att känna tillhörighet och för andra har mellanförskapet varit positivt eftersom det har blivit en styrka att se sin identitet som mångkulturell. Vidare ger studien förslag på hur undervisningen på olika sätt kan stärka elever i mellanförskap genom bland annat gemensam litteraturläsning med postkolonial feministisk teori som utgångspunkt.

Key words

Literary studies, multicultural education, postcolonial feministic theory, postcolonialism, feminism, *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*, in-betweenship, identity, belonging

Nyckelord

Litteraturvetenskap, mångkulturell undervisning, postkolonial feministisk teori, postkolonialism, feminism, *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*, mellanförskap, identitet, tillhörighet

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
2 Forskningsöversikt	2
2.1 Mellanförskap	2
2.2 Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria	3
2.3 Mångkulturell undervisning	4
3 Teoretiska utgångspunkter	5
3.1 Postkolonial feministisk teori	5
3.1.1 Orientalism	7
3.2 Identitet	7
3.3 Självframställning i litteratur	8
4 Metod och material	9
4.1 Metoddiskussion	10
4.2 Materialdiskussion	11
5 Analys	11
5.1 Mellanförskapets problem	12
5.2 Att hantera mellanförskapet	16
6 Diskussion	19
6.1 Didaktisk reflektion	21
Referenser	I
Bilagor	IV
Bilaga A Texter och filmer som berör mellanförskap	IV

1 Inledning

Kvinnorna i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* (2016) möts ständigt av frågan ”Var kommer du ifrån? *Egentligen*” istället för att tillfrågas vilka de är och vart de är på väg (Hastor & Yosef 2016, 10). Detta kan leda till en blandning av utanför- och innanförskap, nämligen mellanförskap. Personer som har en tydlig koppling till Sverige och svenskhet kan ha svårt att känna tillhörighet eftersom de inte behandlas som svenskar, beroende på att de avviker fysiskt från den västerländska vithetsnormen (Arbouz 2012, 40). Det är lätt att tänka att kolonialismen tillhör det förflutna och således glömma att dess arv är synligt än idag. Men arvet framträder när dikotomiskt tänkande leder till gränsdragningar för vad svenskhet är (Hammarén & Johansson 2009, 9).

Det svenska samhället är i ständig förändring och skolan behöver anpassas efter det. I takt med globaliseringen blir Sverige ett mer mångkulturellt samhälle vilket speglas i klassrummen, där eleverna har en mängd olika bakgrunder och erfarenheter. Därför är det viktigt att lyfta frågan om hur människor ska kunna hitta sin egen identitet och med stolthet bära på olika kulturer och nationaliteter när samhället präglas av ett dikotomiskt tänkande som kan leda till att personer blir tilldelade egenskaper baserat på utseende. De normer och mönster som finns i samhället påverkar hur identiteter formas. På samma sätt som samhället förändras gör människors identiteter också det (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 18;29). Det är bland annat därför gymnasieskolans uppdrag att förse eleverna med demokratiska värderingar eftersom arbetet för mänskliga rättigheter är centralt i svenska skolans värdegrund. I arbetet med mänskliga rättigheter ska överföringen av förståelse för människors identitetsskapande främjas (Skolverket 2017b). Kravet att använda litterära verk syns i kursplanen för svenska på gymnasiet, och det uttrycks en möjlighet att göra undervisningen mångkulturell: ”med hjälp av skönlitteratur, texter av olika slag [...] lär hon känna sin omvärld, sina medmänniskor och sig själv” (Skolverket 2017a). För att uppnå dessa krav kan den postkoloniala feministiska teorin vara en del av undervisningen i skolan. Genom att i svenskundervisningen exempelvis läsa litteratur skriven av kvinnor i mellanförskap och låta det bli ett naturligt inslag i undervisningen kan det dikotomiska tänkandet om identitet och tillhörighet förändras. Det kan i sin tur leda till att det blir en del av elevernas kunskapsutveckling (Bourn 2008, 57).

1.1 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att analysera hur den besvarade alternativt obesvarade kärleken presenteras i författarnas *självyframtällningar* i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Den postkoloniala feministiska teorin tillämpas på texterna för att jämföra och finna mönster i författarnas upplevelser av identitetsskapande och mellanförskap. Vidare är förhoppningen att studien kan verka som en hjälp för lärare att göra didaktiskt förankrade val av skönlitterära verk för att stärka elever i mellanförskap. Studiens frågeställningar är följande:

- Hur skildras kvinnornas känsla av en besvarad alternativt obesvarad kärlek från Sverige?
 - o Hur har den besvarade alternativt obesvarade kärleken påverkat deras identitet och känsla av mellanförskap?

2 Forskningsöversikt

I det här avsnittet redogör jag för forskning om mångkulturell undervisning, begreppet *mellanförskap* och röster om antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*.

2.1 Mellanförskap

Det saknas forskning om begreppet mellanförskap. Därför bygger studiens användning av begreppet på det som redogörs för här. *Språktidningen* beskriver på sin hemsida begreppet mellanförskap som ”en känsla som kan infinna sig hos personer med ursprung i två eller flera kulturer.” (*Språktidningen* 2009). Begreppet mellanförskap skapades eftersom det fanns ett behov att förklara känslan av tillhörighet som en blandning mellan utanförskap och innanförskap. Det finns olika typer av förklaringar av begreppet men det handlar framförallt om tillhörighet och identitet. De som upplever ett mellanförskap förklarar sig ofta känna tillhörighet till Sverige och svenskhet men anser inte att de behandlas som svenskar. Många av de personer som upplever ett mellanförskap anser att de blir bemötta utifrån utseendet och att de inte identifieras som svenskar eftersom de inte faller inom ramarna för bilden av den typiska svensken (Sveriges radio 2009). Den typiska svensken associeras med den vita hudfärgen. Konsekvensen av detta är att svenskar som är färgade kan uppleva att de inte hör hemma i Sverige på grund av sitt utseende (Arbouz 2012, 40). En av grundarna till hemsidan mellanförskapet.se skriver: ”Där man hör hemma mest hör man ändå inte hemma i”. Skribenten tror att mycket av

den känslan hänger ihop med förväntningar om att spela olika roller beroende på kön och etnicitet, särskilt i yngre ålder. I samhället identifieras personer utifrån yttre attribut och sällan utifrån ord som förklarar personen som person. Utmärkande för personer i mellanförskap är att det finns ett behov av att prata om vithetsnormen och hur denna norm kan leda till att personer upplevs falla utanför ramen för vem som anses vara svensk (Sveriges Radio 2009). *Språktidningen* förklarar vidare olika bakgrundsfaktorer till mellanförskap: ”Att ha tillgång till flera kulturer beskrivs ofta som något positivt. Man får tillgång till flera språk och traditioner. Samtidigt kan det resultera i att man inte känner sig helt hemma någonstans” vilka kan upplevas positiva och negativa (*Språktidningen* 2009).

2.2 Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria

Det finns ingen forskning eller några studier som behandlar antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*, därför återges nedan ett axplock av röster om antologin.

Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria är en antologi sammanställd av redaktörerna Nivin Yosef och Lejla Hastor som publicerades 2016. Antologin innehåller *självframställningar* skrivna av 16 kvinnor med invandrarbakgrund (Nordström 2016). För att samla in berättelser till antologin vände redaktörerna sig till sina nätverk och frågade ”Vad känner du för Sverige och vad känner Sverige för dig?” (Internationella torget 2016). Redaktörerna valde att göra antologin för att öka medvetenheten om vad det innebär att vara kvinna med invandrarbakgrund i Sverige (Nordström 2016). Den röda tråden genom antologin är kvinnornas upplevelser av mellanförskap och hur det är för dem att leva i Sverige. Redaktörerna förklarar i en intervju att mellanförskap kan ses som ett negativt begrepp eftersom det kan innebära att personen inte känner sig hemma någonstans. Therén skriver i sin recension av antologin att texterna formade tankar som bestod av frågor om hur kön och ursprung påverkar personers levnadsstandard. Genom att läsa antologin kan människor ställa sig den viktiga frågan: ”hur det ser ut för andra, i din omgivning” (Therén 2016). Med den frågan i bakhuvudet anser Therén att Sveriges befolkning har ett ansvar att göra livet bättre för alla och att det grundar sig i ett demokratiskt ansvar (ibid.).

Enligt redaktörerna för *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* (2016) har parentesens bokstaven o i titeln en viktig roll: ”Vi känner en stark kärlek till Sverige. Det är ju

vårt hem. Vi känner också att Sverige älskar oss. Det här handlar alltså om en kärlek som är besvarad på så många sätt, men inte på alla. Det är just det vi vill problematisera” (Nordström 2016). Jedvik (2016) skriver i sin recension av *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* att det är tydligt att författarnas liv kantats av trasiga och destruktiva kärleksrelationer eftersom rasismen och diskrimineringen har varit påtaglig för dem. I antologin framkommer det också att det kan vara stärkande att ha tillgång flera kulturer. Genom sina texter vill författarna i antologin problematisera den tuffa och långa vägen till att se mellanförskapet som en tillgång (Hellquist 2016).

2.3 Mångkulturell undervisning

När personer i mellanförskap stöter på kritiska ras- och vithetsstudier kan de finna begrepp och perspektiv som kan vara till hjälp att förklara och förstå egna erfarenheter och upplevelser som de inte tidigare har kunnat förklara med ord (Hübinette et al. 2012, 35). För att synliggöra hur det dikotomiska tänkandet påverkat identitetsskapandet för personer framstår det vara viktigt att ta del av historier och berättelser av den som blivit kategoriserad som *den andra*, dels för att främja demokratin och för att vara inkluderande (Hammarén & Johansson 2009, 109-110).

I ett mångkulturellt samhälle är det relevant att anpassa undervisningen i skolan så att den är kritisk till rådande normer och system eftersom det finns många sociala och globala orättvisor som behöver samtalas om och motverkas. Samhällets normer och mönster påverkar identiteter, vilka inte kommer se likadana ut i framtiden eftersom samhället ständigt förändras (Fiedler 2008, 6f). De globala förändringarna i samhället, exempelvis ökad immigration till västerländska länder, bidrar till osäkerheten i identitetsskapandet där en önskan om tillhörighet är stor. Bourn förklarar vidare att tillhörighet är viktigt: ”Belonging is a basic frame of reference that relates to human need” (Bourn 2008, 50). Tillhörighet kan innebära att en person känner sig sedd, lyssnad på och värdefull (ibid., 50).

För att uppnå att elever ska känna tillhörighet kan undervisningen vara baserad på en process där det ingår analys, reflektioner, agerande, förståelse och förändring av dikotomiskt tänkande. Genom att använda sig av dessa grundpelare i undervisningen kan eleverna ges chansen att förstå att de har en roll i hur samhällets strukturer ser ut och hur etnisk mångfald kan ses som en tillgång (Fiedler 2008, 7ff). I undervisningen kan

läraren arbeta för mänskliga rättigheter och för att synliggöra samhällsstrukturer och eurocentrism genom att lyfta in delar av den postkoloniala teorin i undervisningen (ibid., 11). Det är, enligt Fiedler, lärarnas uppdrag att hjälpa elever att finna en känsla av tillhörighet:

In a classroom with minority and majority groups, children from other cultures often aspire to be part of the mainstream, not to be seen as different, and inherently adapt assimilationist thinking. The reaction is a telling one and confirms that Western society is still based on a normative notion of sameness and that intercultural dialogue is often not a conversation between equals (Fiedler 2008, 15).

Om lärare synliggör västerländska idéer om identitet, nation och kulturer utifrån ett postkolonialt perspektiv och gör det till ett naturligt och konsekvent inslag i undervisningen kan det leda till att eleverna får en större medvetenhet om betydelsen av identitetsskapande och hur de själva kan förhålla sig till människor från olika kulturer (Bourn 2008, 57). Mot denna bakgrund kan ”postcolonial learning spaces” skapas där mångkultur gynnas och ses som en tillgång (Fiedler 2008, 15).

3 Teoretiska utgångspunkter

I det här avsnittet presenteras olika teoretiska utgångspunkter gällande postkolonial feministisk teori, *orientalism*, identitet och *självframställning* i litteraturen.

3.1 Postkolonial feministisk teori

Enligt den postkoloniala teorin bör inte kolonialismen ses som något förflutet eftersom den än idag påverkar världen. Även medborgare i de västerländska samhällen som indirekt medverkade i kolonialismen har blivit påverkade av kolonialismen och det finns de som än idag är förtryckta av den. Det koloniala arvet synliggörs genom normaliseringen av kategoriseringar och gränsdragningar för vad exempelvis svenskhet anses vara. Den postkoloniala analysen behövs för att lyfta fram hur kolonialismen har format samhället och människors identiteter. En tydlig konsekvens av kolonialismen är det dikotomiska tänkandet som bland annat skapat dikotomin svart – vit. Vi skiljer på människor och skapar ett vi och dem, ett öst och väst samt kategoriserar människor utifrån dessa dikotomier (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 15ff). Detta beror, enligt den postkoloniala feministiska teorin, på att upprätthållandet av sociala maktstrukturer och föreställningar om att olika personer, baserat på deras utseende, innehar specifika egenskaper (ibid., 18;29).

Både de los Reyes och Spivak skriver att den feministiska teorin går hand i hand med den postkoloniala teorin (de los Reyes 2011, 18; Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 23). Det är viktigt för feministiska forskare att problematisera den eurocentriska världsbilden samt att den vita västerländska mannen och dennes kunskap och föreställning om världen ses som det universella. Feministiska studier problematiserar dessutom betydelsen av könet och anser därför att kvinnan bör sättas i en subjeksposition snarare än i en objektsposition samt att omorganisering sker av makten i samhället (de los Reyes 2011, 18). Detta görs eftersom kvinnor som avviker från vithetsnormen blir feminiserade och representerade i termer av irrationalitet, kropp, förtryck och underlägsenhet (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 23). Den postkoloniala feministiska teorin menar att dessa kvinnor blir förtryckta och inte tillåts göra sin röst hörd. Särskilt färgade kvinnor behöver göra sin röst hörd för att ges chansen att värdesättas (Storey 2015, 140-141). Detta skriver de los Reyes är extra viktigt inom postkoloniala feministiska studier:

Detta gäller inte minst studier som granskar hur produktionen av kultur, kunskap, berättelser och diskurser upprätthåller uppfattningen om en universell utvecklingslinje där det är möjligt att placera *andra* människor, *andra* länder och *andra* kulturer på olika stadier inom ramen för en gemensam historisk tid (de los Reyes 2011, 18).

Det som således kopplar samman postkolonialismen och feminismen är kritiken mot den världsuppfattning som är androcentrisk, som sätter den ena personen i centrum och den andra i periferin. Genom båda dessa teoretiska perspektiv kan analyser göras av hur och varför kolonialismen och patriarkatet har satt sin prägel på många samhällen (de los Reyes 2011, 18).

Homi Bhabhas term *tredje rummet* är ytterligare ett begrepp som är aktuellt inom den postkoloniala feministiska teorin. Begreppet *tredje rummet* innebär att personer från detta tredje rum anses vara underordnade och begränsade i förhållande till den makt som västvärlden innehar. Edward Said menar att de som har behövt fly från de länder de är uppväxta i och slutligen hamnat i en främmande miljö ofta måste motivera sin närvaro i olika sammanhang (de los Reyes 2011, 25). Begreppet förklarar den process som upprätthåller det dikotomiska tänkandet om att svenskhet hör samman med vithet. Effekten blir att människor vilka anses vara annorlunda marginaliseras och upplever att det inte kan eller får känna tillhörighet med den svenska nationaliteten. Detta har lett till

upplevelsen av att vara i ett mellanförskap (Arbouz 2012, 39). de los Reyes styrker detta:

[...] denna känsla av dissonans som skapats av främlingskap, avstånd, förvridning, årtal av vilshenhet och brist på orientering – och inte minst osäkerheten inför uttrycksmedel, där det som förefaller lätt och naturligt för normala invånare att göra för en landsflykting kräver en nästan överdriven eftertanke, ansträngning, insats av intellektuell energi med återställande, upprepningar och bekräftelser som undergrävs av tvivel och ironi. (de los Reyes 2011, 25-26).

Genom att läsa texter av färgade kvinnor kan en ensidig bild av verkligheten motverkas. Därför är det viktigt att skifta fokus från hur till *varför* historier blir berättade samt skapa reflektion hos läsaren (Storey 2015, 181).

3.1.1 Orientalism

Begreppet *orientalism* förklaras som en konsekvens av skapandet av motpoler, vilka har format en bild av *den andra* och delat upp jorden och dess befolkning i ett öst och väst. Öst har blivit tilldelat egenskaper som förknippas med bland annat bakåtsträvan, sensualism och irrationalitet medan väst anses vara rationellt, demokratiskt och progressivt (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 20-21). Enligt Edward Said är *orienten* ett begrepp som västvärlden har skapat och används för att beskriva öst i relation till väst (Storey 2015, 180).

En ytterligare aspekt av *orientalismen* är exotifiering. Exotifiering sker när det finns ett begär hos en person att närma sig någon som inte ser likadan ut som den själv. Det finns en annorlundahet som skapar åtrå och begär men också ett typ av avstånd. De som framställs vara annorlunda kan på grund av detta känna sig tvungna att bibehålla det som personer anser vara attraktivt. Utifrån den koloniala historien och bilden av personer som annorlunda kan exotifieringen förstås som ett begär där det främmande hos det kvinnliga könet påverkats (Lundström 2012, 195-196). Feminismen utgår ofta från den västerländska kvinnan. Då sätts kvinnor med ursprung i andra delar av världen i det *tredje rummet* och ses som underordnade och annorlunda (Talpade Mohanty 1999, 208).

3.2 Identitet

I takt med att migrationen har ökat har många samhällen blivit mångkulturella och nya identiteter har skapats. Det har lett till att frågor om nationalitet och medborgarskap syns på den politiska agendan (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 40). Det finns

ett krav hos marginaliserade grupper i samhället att få göra sin röst hörd och få berätta sina egna historier. Bhabha förespråkar också detta och förklarar att individen och kulturen inte är fast och orubblig utan att den kan förändras (ibid., 43). Personers identitet påverkas av vilket land de är födda i samt könstillhörighet och hudfärg, vilket gör att identiteter är både kontextuella och relationella (Hammarén & Johansson 2009, 89f). Personer med bakgrund i olika delar av världen utvecklar inte sällan en sammanvävd identitet, vilket gör att de kan känna tillhörighet till olika platser eller nationaliteter: ”En person som migrerat från Iran till Sverige skulle till exempel kunna identifiera sig som *antingen* svensk *eller* iranier, *både* svensk *och* iranier, *eller varken* svensk *eller* iranier” (ibid., 108). Begreppet *identitet* används däremot ofta i vardagsspråket för att skapa en avgränsning och föreskriva tillhörigheten hos en individ. Personer förväntas tillhöra en specifik grupp och tillhöra ett slags kollektiv, som definieras utifrån likheter och skillnader i bland annat det yttre (ibid., 9). Detta förklaras som att: ”Svenskhet får sin betydelse genom det som inte betraktas som svenskt [...]. Vi vet så att säga vad vi är genom att veta vad vi *inte* är” (Hammarén & Johansson 2009, 98).

Enligt Hammarén & Johansson (2009, 104) behövs ett intersektionellt perspektiv när analyser sker av färgade kvinnors upplevelser och erfarenheter eftersom kvinnors identiteter marginaliseras dels för att de är kvinnor och för att de är färgade. Marginaliseringen sker genom upprättandet av en dikotomi, en uppdelning mellan ett vi och dem. Intersektionalitet fungerar som ett verktyg för att främja kunskap och förståelse om identitetsskapande i ett mångkulturellt samhälle. Det postkoloniala feministiska perspektivet syftar därför bland annat till att synliggöra dikotomiskt tänkande och de västerländska värderingar som påverkar hur identiteter konstrueras.

3.3 Själframställning i litteratur

Arne Melberg (2008, 10) har undersökt texter för att hitta olika strategier vilka författare har använt för att skriva om sig själva. Melberg använder begreppet *själframställning*, vilket jag också har valt att använda mig av i den här studien. Anledningen till det är att begreppen memoar och självbiografi ofta skapar en fråga om vad som kan anses som fiktivt och vad som anses sanningsenligt. Genom användningen av begreppet *själframställning* skapas istället en känsla av både-och där mängden fiktivt eller sanningsenligt inte är det relevanta att studera. Begreppet *själframställning* tar hänsyn till att texterna kan vara konstruerade på många olika sätt, vilket visserligen ofta är det största målet för

kritiken mot den typen av texter. Melberg (2008, 13f) menar att det kan bli problem när berättelsen tillskrivs ”ett väsen som antas vara förankrat i tillvarons *egentliga* beskaffenhet”. Det är istället viktigare att se texterna som en konstruktion där ”självframställningen handlar om att skapa sig ett jag och ett själv när nu en ursprunglig identitet har gått förlorad” vilket kan fungera som en strategi för författaren att rekonstruera och profilera sig själv, alltså ett identitetsskapande där författarna skapar sig ett jag och ett själv (Melberg 2008, 22).

I undersökningen framkom några betydelsefulla strategier för *självframställning*. Den ena går ut på att självet inte identifieras av skrivandet men att jaget däremot fördubblas genom att skriva och reflektera över det som författaren har upplevt och upplever (Melberg 2008, 17f; 28). Den andra strategin är minnet vars bruk har förändrats. Numera fungerar det som en estetisering av ens identitet och det förgånga vilket i sin tur gör konstruktionen av identiteten tydligare (ibid., 200). Den tredje strategin är författarens motiv och syfte med texten. Ofta utgår det från frågan om vem personen är.

[...] självframställningen är litteraturens sätt att kanske inte besvara men åtminstone diskutera den fundamentala frågan *Vem är jag?* Och frågans relevans i modern tid är likaså uppenbar: kanske hänger det ihop med att territoriella förskjutningar och folkförflyttningar verkar tillhöra det moderna livets villkor, som därmed utvecklar den problematik man brukar förknippa med diaspora, med kollektiv och individuell identitet. (Melberg 2008, 7)

Således blir *självframställningen* ett sätt för författarna att försöka foga samman tillfälliga händelserna i deras liv vilka de anser har lett till ett betydande sammanhang. Moderna exempel på detta kan vara uppbrott, förlust och exil som påverkar och motiverar personer till att utforska sin identitet. Det sker alltså, genom skrivandet, en fördubbling mellan berättaren och jaget som har upplevt och upplever handlingen (Melberg 2008, 18ff).

4 Metod och material

I det här avsnittet redogör jag för och diskuterar vald metod och material i den här studien. Den postkoloniala feministiska teorin ligger till grund för analysen av antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. I slutet av avsnittet diskuterar jag valet av metod och material.

4.1 Metoddiskussion

I den här studien analyseras antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv där mellanförskap och identitet är centrala teman. Mitt val av centrala teman utgår från närläsning av antologin och från en intervju med redaktörerna Lejla Hastor och Nivin Yosef där de förklarar att mellanförskapet är den röda tråden i antologin. Syftet med analysen är att finna hur den besvarade alternativt obesvarade kärleken till Sverige blir synlig i författarnas texter och hur det har påverkat dem. Texterna i antologin har jämförts med varandra för att finna mönster och för att se hur författarna hanterar sitt mellanförskap och hur det har påverkat deras identitetsskapande. Många postkoloniala analyser har begreppet identitet i fokus. Den postkoloniala kritiken utgår bland annat från tanken att kolonialismen format såväl de koloniserades identitet såväl som de koloniserandes identitet (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 33f). Det som kännetecknar postkoloniala feministiska studier är att det raskritiska perspektivet inom feminismen inkluderas (de los Reyes 2011, 21).

Det är ytterst viktigt att vara saklig och att styrka analys och resultat med teori och forskning. I analysen har jag strävat efter att vara så objektiv det går genom att framhäva citat ur texterna som får tala för sig själva. Melbergs (2008, 10) teori om texter som *självyframtällningar* fungerar som en av utgångspunkterna i analysen av antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* (2016). Många som kritiserar bland annat självbiografier och memoarer menar att det finns en otydlighet gällande om texterna är och bör vara sanna eller fiktiva. Genom att däremot benämna dessa typer av texter som *självyframtällningar* fokuserar läsaren inte på om texterna är antingen sanna eller fiktiva. Inställningen är istället att se texterna som en konstruktion där författarna estetiserar sin egen identitet och fogar samman de tillfälliga händelserna i sina liv vilka har, enligt författaren, varit betydande för deras identitet. Det innebär således att inte se en författares *självyframtällning* som en egentlig struktur i samhället, utan att istället analysera texterna som författarens konstruktion av sig själv och sina upplevelser (Melberg 2008, 13ff). Genom att studera samband mellan samhälle och *självyframtällningarna* i antologin kan författarnas upplevelser sättas in i ett socialt sammanhang. När textanalyser blir gjorda vill forskare uppmärksamma exempelvis de sociala omständigheterna som är betydande för författaren och som således har skapat och format texten (Furuland 2012, 26).

Målet med den här studien är alltså inte att säga att något är eller inte är på ett specifikt vis. Det är snarare att närma sig en förståelse och förklaring till hur yttre omständigheter kan ha påverkat författarnas känsla av tillhörighet och deras identitetsskapande. I den här studien har författarnas *självframställningar* i *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* varit utgångspunkten för analysen vilket leder till att analysen och resultatet kan styrkas (Allwood & Erikson 2010, 39).

4.2 Materialdiskussion

Materialet för den här studien är antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* (2016), vilken rymmer *självframställningar* av 16 kvinnor med invandrarbakgrund. Dessa kvinnor har i ung ålder flytt sina hemländer och därefter växt upp i Sverige. I texterna berättar kvinnorna om sina upplevelser av Sverige. Författarna i antologin har tydligt märkt att de inte självklart har uppfattats som svenskar. Valet att analysera antologin grundar sig i att det i texterna beskrivs ett särskiljande mellan människor beroende på huruvida deras utseende passar inom ramarna för bilden av typisk svenskhet. Valet av texter ur antologin som har tagits med i den här studien utgår från dess relevans i relation till studiens syfte. Samtliga texter i antologin analyserades i startfasen av arbetet, men ett par av dem togs bort ur den slutgiltiga analysen i takt med att begreppen mellanförskap och identitetsskapande växte fram. De texter som har analyserats har en koppling till dessa och fungerar som utgångspunkt för studien.

Det finns många litteraturvetenskapliga studier som utgår från postkoloniala eller feministiska teorier där svensk litteratur undersöks. Efter flertalet sökningar på Google Scholar, diva-portalen och i universitetsbibliotekets sökmotor, kan dock konstateras att få postkoloniala feministiska studier har gjorts på svensk litteratur. Det har dessutom inte gjorts några studier på antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Valet av analysmaterial fyller således en kunskapslucka.

5 Analys

I det här avsnittet redogör jag för analysen av *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* i ljuset av studiens teoretiska utgångspunkter. Avsnittet är uppdelat under följande rubriker: Mellanförskapets problem samt Att hantera mellanförskapet.

5.1 Mellanförskapets problem

Genom att analysera texterna i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* ur ett postkolonialt feministiskt perspektiv framkommer det att sociala och samhälleliga strukturer, som exempelvis det koloniala arvet, kan ha påverkat samtliga författare och varit betydande för hur de har skapat och format sina texter (Furulund 2012, 26). Författarnas *självframställningar* kan vara ett försök för dem att foga samman tillfälliga händelser i deras liv, vilka de anser har lett fram till de sammanhang som de befinner sig i idag (Melberg 2008, 18ff). Det ursprungliga problemet framstår kunna sammanfattas i problematiken med frågan: ”Var kommer du ifrån? *Egentligen*.” som de flertalet gånger har fått, vilken bevisar att de, av somliga, inte uppfattas höra hemma i Sverige (Hastor & Yosef 2016, 10). Citatet går att se som en illustration av den androcentriska världsuppfattningen där somliga personer sätts i centrum och andra i periferin (de los Reyes 2011, 18). Att utseendemässigt passa in i bilden av vad som uppfattas som svenskt är i flertalet av texterna i *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* centralt för att känna tillhörighet och kunna identifiera sig som svensk. Det finns en gemensam nämnare hos samtliga författare – nämligen viljan att inte identifieras utifrån hudfärg, ursprung och könstillhörighet. Identiteter skapas i relation till det som är avvikande från den aktuella normen (Hammarén & Johansson 2009, 90). Nadja Hatems utseende kan ha varit en anledning till att hon länge kände att hon inte kunde identifiera sig som svensk. Detta blir synligt när hon berättar om sin tid i London:

Det är året då jag äntligen får vara svensk. Inte bara på papper, utan på riktigt svensk. En svensk med lockigt och becksvart hår. Som pratar svenska, arabiska och engelska. Det är året då jag aldrig får frågor om min identitet, mina föräldrar eller min religion. [...] Det är året då jag bestämmer mig för att jag är Nadja och därmed basta. [...] Jag är en världsmedborgare. (Hatem 2016, 93-94).

När hon var i London var det första gången hon inte behövde argumentera för sin svenskhet. Vägen dit för henne har kantats av mellanförskap och problem att acceptera sig själv och finna sin egen identitet. När personer ständigt får frågan om var de egentligen är från blir det svårt (Hatem 2016, 96f). I enlighet med Melbergs (2008, 22) teori om re-konstruktion och självprofilering i *självframställningar* kan det ses som att detta återberättade tillfälle är ett sätt för Nadja Hatem att i texten skapa sig ett jag och en egen identitet.

Maureen Hoppers reflektion om normaliseringen av bruket av n-ordet skvallrar om ett dikotomiskt tänkande i samhället där hudfärg omtalas med ett ord som förknippas med

kolonialismen. Samma författare återger en händelse som hennes barn var med om i skolan: ”Under sommaren berättade minstingen om hur en annan kamrat envisades om att det var den beigea kritan som var den riktiga hudfärgen, inte den bruna som mitt barn själv hade valt för att fullfölja sitt självporträtt” vilket visar på ett särskiljande (Hoppers 2016, 43). Särskiljandet av människor leder till en normalisering av dikotomiskt tänkande och att maktstrukturer, som exempelvis exotifiering och tillskrivande av egenskaper, främjas (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 18ff). Maureen Hoppers berättelse indikerar att det finns ett kolonialt arv i det svenska samhället som är märkbart än idag. Liksom i Maya Abdullahs och Lejla Hastors berättelser visar det sig att vitheten som norm gör att en skillnad skapas där mellanförskap och svårigheter att identifiera sig som svensk uppstår på grund av hudfärg (Hammarén & Johansson 2009, 98). Maureen Hoppers verkar vilja att hon själv och hennes barn ska kunna vara stolta över sitt ursprung, men hon har upplevt att det är svårt när samhället normaliserar dikotomiskt tänkande och hennes minnen påminner ständigt om det (Hoppers 2016, 44). De minnen som Hoppers redogör för kan i detta fall fungera som en estetisering av hennes egen identitet i texten och att hennes syn på den egna identiteten har påverkats av det föregångna (Melberg 2008, 200). Hon förklarar att hennes och hennes barns svenskhet ständigt ifrågasätts ”som en gammal skiva på repeat: var kommer du ifrån, egentligen?” (Hoppers 2016, 48). Frågan om var en person egentligen kommer från befäster uppfattningen att människor är olika beroende på hur de ser ut (Hammarén & Johansson 2009, 98).

Hala Mohammeds text *Alla är vi feminister, eller?* visar att det har varit problematiskt att skilja på förtrycket mot kvinnor och mot de som till det yttre inte är i enlighet med bilden av den typiska svensken (Mohammed 2016, 150). Den feminism som utgår från den västerländska kvinnan gör fortfarande att kvinnor från andra delar av världen ses som annorlunda och underordnade samt att de sätts in i det *tredje rummet*. Förtrycket som författarna i antologin upplever kan enligt den postkoloniala feministiska teorin anses vara riktad mot dem av två anledningar: för att de är kvinnor och på grund av deras utseende (Talpade Mohanty 1999, 208). Hala Mohammed beskriver detta på följande sätt: ”I got 99 problems and being female is just ONE of them!” vilket hon förklarar har gjort det svårt för henne att finna en trygg identitet (Mohammed 2016, 150).

I ung ålder var känslan av att inte passa in, trots ansträngningar att göra det, central för Lejla Hastor eftersom hon såg annorlunda ut än resten av eleverna på hennes skola. Klasskamrater, lärare och studievägledare antog dessutom att hon inte skulle lyckas akademiskt (Hastor 2016, 57). Maya Abdullah blev förälskad i Sverige direkt när hon kom hit. Men klasskamraternas ständiga kategorisering av henne verkar ha påverkat hennes förmåga att skapa sin egen identitet. Hon nämner i sin text att andra personer tänkte att folk från Mellanöstern var annorlunda, på ett negativt sätt (Abdullah 2016, 126). Ett minne hon har som tydligt visar på hur kategoriseringar och gränsdragningar har påverkat hennes identitet är när hon i sjunde klass fick läsa svenska med sin ordinarie klass. Hon förklarar känslan: ”Nu var jag en av dem. En av oss” vilket fick henne att känna sig inkluderad (Abdullah 2016, 127). Samtidigt berättar hon om sin tacksamhet för den svenskundervisning som hon tidigare hade, där läraren presenterade henne för svensk kultur och det svenska språket (ibid., 128). Lejla Hastors och Maya Abdullahs berättelser visar att identiteter inte är något bestämt utan att de skapas i relation till samhälleliga normer vilka är att svenskheten definieras utifrån det som inte blir betraktat som svenskt (Hammarén & Johansson 2009, 98). Maya Abdullah och Lejla Hastor kunde inte identifiera sig som enbart svenska tidigare på grund av att de känt sig och setts som annorlunda. Sedan de blivit äldre känner de tillhörighet till både sitt ursprung och med svenskhet.

Nivin Yosef återger en händelse som kan knytas till det koloniala arvet där det dikotomiska tänkandet och tillskrivande av specifika egenskaper sker baserat på utseende. Hon berättar om ett tillfälle då hon och hennes mamma var i en klädbutik där butiksbiträdet sa ”Så typiskt er sort” till dem (Yosef 2016, 73). Butiksbiträdets beteende och uttryck skvallrar om ett upprätthållande av maktstrukturer som leder till att personer baserat på deras utseende anses inneha specifika egenskaper (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 18;29). Detta minne framstår vara starkt och vitalt för henne. För att framställa sig själv och forma sin egen identitet är det en vanlig strategi att bruka minnet för att reflektera och skriva om det upplevda (Melberg 2008, 17). Tillskrivande av särskilda egenskaper har påverkat även Monia Benbouzids liv och hennes sätt att skriva om sig själv. Hon förklarar att hon har försökt anpassa sig till den svenska normen:

Det var tjugo år sedan som jag för första gången landade på den svenska suveräna marken. Sedan dess har skillnaden mellan normen och mig alltid gjort sig påmind. [...] Men jag lyckas ändå inte riktigt undvika att hamna i utanförskapet som alltid

börjar med var jag kommer ifrån, från början ... Var jag kommer ifrån *egentligen*. (Benbouzid 2016, 19-20).

Hennes avvikande från normen har gjort att hon har haft problem med att känna tillhörighet och känna sig trygg och välkommen i Sverige (Benbouzid 2016, 22). Detta kan vara en konsekvens av det dikotomiska tänkandet i samhället som uttrycker och försätter folk i opposition till varandra (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 18). Även Nisha Besaras liv har färgats av tillskrivandet av egenskaper baserat på hennes utseende. Hon berättar om olika män som påpekat saker om hennes ursprung. En man sa att hon hade ett temperament som hade med hennes ursprung att göra, fast hon aldrig tidigare fått höra att hon skulle ha ett temperament (Besara 2016, 114). En annan man påpekade att hon är så normal: ”Så säger han. Att jag är: *Så normal*. Att jag smälter in, att min klädstil och mitt språk gör att jag: *Smälter in*. Som vore det omöjligt med mörkt hår och orientaliskt namn” (Besara 2016, 114). Hon får ofta frågan om var hon egentligen kommer från vilket har gett henne upplevelsen av att inte höra till (ibid., 119). Ett liknande problem antyds i titeln på Nadja Hatems text *Färgpalettens tyranni* (Hatem 2016, 91). I början av sin text knyter hon an till titeln när hon berättar om utanförskapet i skolan och beskriver det med metaforen att eleverna skulle måla världen med sina färgpaletter. I slutet knyter hon ihop berättelsen med titeln när hon förklarar att hon vill verka som en förebild för dem som ”någon gång fått sin färg definierad av en förutbestämd färgpalett.” (Hatem 2016, 97).

Elnaz Baghlanians erfarenheter av relationer går i linje med begreppet exotifiering (Lundström 2012, 195f). Hon skriver om mötet med en man som hon inleder en relation med:

Som en ny smak. En ny dimension i hans tillvaro. 'Det är som ett färgspel', säger han. Rör försiktigt vid mina läppar, mitt hår, mina bröst. [...] Fingrarna runt min nacke. Lekande. Sökande. 'Ditt nackhår', säger han. 'Man ser inte var det börjar eller slutar. Vilken nåd.' Jag vet. Hans upptäcktsfärd angår inte mig på något sätt. Men hans fascination fascinerar mig. (Baghlanian 2016, 26)

Här beskrivs mannen vara fascinerad av Baghlanians, för honom, annorlunda som vilket skapar en åtrå hos honom. I enlighet med Lundströms (2012, 195f) förklaring av exotifiering framstår det som Baghlanian känner en typ av tvång att bibehålla det som gör att hon attraherar mannen. Baghlanian berättar vidare: ”Han tar mig till nya platser. Tillställningar, museer, invigningar, releaser. Han vill visa mig allt, presentera mig för alla. Han kan inte ta blicken ifrån mig. Han säger: 'Jag vill lära dig allt.' De vill alla lära mig

allt de kan. Jag vet bara inte varför” (Baghlanian 2016, 25f). Detta visar tydligt att det dikotomiska tänkandet finns än idag där personen från väst ska lära kvinnan från det så kallade *tredje rummet* eftersom hon anses vara underordnad, obildad och annorlunda (Talpade Mohanty 1999, 208).

Flera av författarna i *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* framför sin tacksamhet till Sverige – en tacksamhet för de öppnade landsgränserna samt möjligheten till utbildning, hem och trygghet (Hastor & Yosef 2016, 14). Det som verkar vara gemensamt för tacksamhetskänslan är problematiken med den medföljande känslan av skuld att betala tillbaka till Sverige. Tacksamheten grundar sig i en besvarad kärlek från Sverige men har också medfört en känsla av obesvarad kärlek hos några av författarna. Èvin Khaffaf anser att känslan av tacksamhet till Sverige har lett till en ”tacksamhetsamortering” (Khaffaf 2016, 31) vilket innebär att hon ständigt behövt visa sin tacksamhet för de möjligheter som hon fått i Sverige och således känt behovet att prestera väl i alla situationer. Det bekräftar Edward Suids tanke att personer som har flytt och bosatt sig i miljöer som är främmande ofta behöver motivera sin närvaro i olika sammanhang. Det kan vara en konsekvens av den koloniala diskursen där personer som upplevs vara annorlunda måste arbeta hårdare än de personer vars utseende stämmer överens med bilden av den typiska svensken (de los Reyes 2011, 25-26).

5.2 Att hantera mellanförskapet

Till skillnad från resterande författare har vägen till en känsla av tillhörighet och en trygg identitet inte varit lång för Bahar Kiasat. Hon kände snabbt att hon hörde hemma i Sverige. Det kan ha berott på att hennes familj tidigt träffade en äldre svensk man som med öppna armar tog sig an familjen och tillsammans med honom lärde de sig om varandras kulturer. Det var mannen som Bahar Kiasat började kalla för sin farfar och i hennes text beskrivs han som ”vår väg in i det svenska samhället” (Kiasat 2016, 109). Hans vilja att lära dem om Sverige och hans vilja att också lära sig om Iran stärkte Kiasats känsla av tillhörighet i både Sverige och Iran. Det visar sig vara centralt för flera av författarna att det är fördelaktigt att ha någon eller några personer som är ens väg in i samhället och för att nå självacceptans. Maya Abdullah och Lejla Hastor är ytterligare två personer som framstår ha nått en känsla av tillhörighet och således kunnat forma sina identiteter på egen hand. Det var på gymnasiet som Maya Abdullah började känna sig svensk eftersom hon då träffade personer vars utseende, likt hennes, föll utanför ra-

marna för bilden av den typiska svensken, vilket ledde till att hon istället skapade en egen norm med andra som också avvek från den rådande. Således accepterade Abdullah att den svenska identiteten kunde gå ihop med hennes mellanösternidentitet. Hon ser det nu som en fördel att vara mångkulturell eftersom hon känner sig delaktig i båda världarna och kan passa in i båda sammanhangen (Abdullah 2016, 132ff). Maya Abdullah förklarar sin nyfunna känsla:

Jag är så svensk som man över huvud taget kan vara. Jag hade inte kunnat bli mer svensk ens om det flöt blå-gult blod genom mina ådror. Men jag är och förblir så mycket mer, på en och samma gång. Som min vän sa: Du är så svensk, men ändå inte. Jag är svensk, men ändå inte. Jag är det nya Sverige. Det nya Europa. Vänj dig vid tanken. Jag är de raserade inre gränserna. Lär dig leva med det. Vilken sida av den konstruerade gränsen du än väljer att stå på. (Abdullah 2016, 136).

Maya Abdullahs förmåga att skapa en egen identitet kan i enlighet med Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz (1999, 40) bero på att det svenska samhället har blivit mångkulturellt. Istället för att känna sig begränsad har Abdullah valt att vara stolt över sin mångkulturella identitet. Hon har en vilja att visa att det är så här Sverige ser ut idag och att hon inte ska behöva begränsa sin identitet. Även Lejla Hastor känner sig numera trygg i sin identitet. På gymnasiet började hon på en skola där folk respekterade varandra och där hon inte sågs som mindre värd eller som bara bosnier eller bara svensk. Hon fick vara sig själv. Både lärare och elever på den nya skolan hade sitt ursprung i olika delar av världen, och lärarna, till skillnad från de tidigare, ifrågasatte inte hennes kompetens och valde istället att uppmuntra henne (Hastor 2016, 58f).

Anonym II har däremot inte haft någon eller några personer som har hjälpt henne att känna en besvarad kärlek från Sverige. Det framstår som att hon idag kan känna sig som en del av Sverige och således kan identifiera sig som svensk, men även för henne har det varit en lång väg dit, och hon har nått dit på egen hand. Hon förklarar det på följande sätt: ”Att inte ha en given plats där man känner sig hemma kan också betyda att man har tillgång till många platser. Jag suddar ut alla gränser för att känna mig hemma. Det finns inga sociala regler som jag egentligen behöver acceptera, jag är fri eftersom jag inte har något att förlora” (Anonym II 2016, 103). Hon kände sig tidigare obekvämt och utanför i Sverige. Anledningen till att Anonym II efter många år på egen hand lyckats överkomma känslan av utanförskap verkar enligt hennes text bero på att hon har vägrat att ändra på sig för att passa in och nu ser mellanförskapet som en styrka (ibid., 101).

Självframställningarna ger en känsla av att några av författarna upplever att de har försatts i ett mellanförskap eftersom de behöver känna sig tacksamma för att kunna behålla den besvarade kärleken från Sverige. Det framträder i flera av författarnas texter att de, i likhet med Saids förklaring, har en känsla av att behöva hävda sig i olika sammanhang. Maya Abdullah, Nadja Hatem och Èvin Khaffaf skriver att de har känt att de behövt visa sig vara duktiga för att få respekt och belöning för sitt arbete (Hatem 2016, 91; Abdullah 2016, 129; Khaffaf 2016, 35). Èvin Khaffaf berättar om när hennes pappa sa: ”Har de läst ett dokument så ska du läsa två, för du ska vara dubbelt så duktig som dem” vilket också påvisar känslan av att behöva prestera väl (Khaffaf 2016, 35). Tacksamhetsskulden har påverkat dessa författare på så sätt att de inte har blivit givna en chans att känna tillhörighet. Berivan Öngörur har också känt en tacksamhetsskuld till Sverige. För att undvika att bli identifierad som annorlunda ville hon vara andra till lags genom att inte sticka ut (Öngörur 2016, 142). Frustrationen över att alltid behöva vara duktig påverkade hennes identitet i ungdomen. Hon känner nu i vuxen ålder att hon har gjort allt hon kunnat för att visa sin tacksamhet: ”I takt med att jag blivit tryggare i min identitet, min bakgrund och övertygelse, har jag lärt mig att uppskatta Sverige, ett land jag älskar, samtidigt som jag känner att jag nu betalat av min tacksamhetsskuld. Jag är fri. Tack Sverige!” och att hon därför tycker att det räcker nu (Öngörur 2016, 144). I de texter som berör tacksamhet framgår det att upplevelsen av att behöva motbevisa fördomar och motivera sin närvaro är närvarande hos författarna. Detta synliggörs i kvinnornas skildringar av sin uppväxt där de förklarar att de har behövt arbeta dubbelt så hårt som personer vars utseende stämmer överens med bilden av den typiska svensken för att få samma mängd bekräftelse och uppmärksamhet (Hastor & Yosef 2016, 14; Khaffaf 2016, 35).

I texten till Silvana Imams låt *I•M•A•M* som återfinns i hennes kapitel *Vem? Vad? Allt.* synliggörs en samhällskritik. Hon anser att personer i utanför- och mellanförskap inte har fått chansen att synas och höras. Följande rader är citerade ur hennes låt:

”Se oss skriva den nya Iliaden
Nya Bibeln, nya Koranen!
Åker shotgun som vi vore adel, men vi är inte adel
Inget blått blod, ingenting är konstgjort
Vi är araber!” (Imam 2016, 155).

I låten nämner hon *Iliaden*, *Bibeln* och *Koranen* (Imam 2016, 155). Genom att nämna dessa tre verk och säga att de behöver förnyas visar hon att det är dags för andra att få

chansen att skriva historia. Det svenska samhället är mångkulturellt och det finns flera olika identiteter och ursprung vilka hon anser bör få synas. Vidare skriver hon: ”Och vi lyser, ingenting för ytliga typer” (Imam 2016, 155). I det citatet synliggörs Silvana Imams tanke att ytlighet och kategoriseringar inte ska bestämma vilka personer är. Melbergs teori om *självframställning* i texter berör det faktum att skrivandet kan fungera som en strategi för att hantera och skapa sig ett själv. Genom att författarna skrivit dessa texter har de fått chansen att re-konstruera och profilera sig själva (Melberg 2008, 22). På så sätt ges författarna möjlighet att hantera det upplevda mellanförskapet.

6 Diskussion

Samtliga författare i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* känner en kärlek till Sverige och har en vilja att identifiera sig som svenskar. Grundproblemet framstår dock vara att många av dem har erfarenheter som lett till att de inte har upplevt eller upplever en besvarad kärlek från Sverige. Den ofta förekommande frågan om var de egentligen kommer från kan ha lett till att författarna känt att de reducerats till att inte ses som svenskar. Detta har lett till att de trots ett hem i Sverige stundtals känt sig både hem- och identitetslösa. Majoriteten av texterna skildrar därför upplevelsen av att vara främling i sitt eget land trots försök att passa in. Processen framstår som jobbig och känslan av att ständigt sticka ut är påtaglig hos författarna. Samtidigt målar texterna upp en bild av en dröm om att få känna sig hemma i Sverige och att få vara sig själva. Författarnas upplevelser av obesvarad kärlek från Sverige framträder i analysen när mellanförskapet syns vara en direkt konsekvens, ett mellanförskap som beror på att de har ursprung i två eller flera kulturer. Det dikotomiska tänkandet har således inte kunnat överbryggas (Arbouz 2012, 39).

Den postkoloniala feministiska teorin har fungerat som en hjälp i analysen att jämföra texterna och finna mönster i författarnas upplevelser av tillhörighet och identitetsskapande. Likheter och skillnader i deras upplevelser visar på olika strategier hos författarna att hantera dessa. Strategierna har fungerat som hjälp för dem att finna sig tillfreds med sig själva. Ett ytterligare framträdande mönster är den delvis underliggande men stundtals tydliga, kritiken mot det dikotomiska tänkandet. Mönstret framträder när författarna berättar att de har känt att deras utseende inte är i enlighet med bilden av den typiska svensken, att personer har haft förutfattade meningar om dem och att de har blivit tillskrivna specifika egenskaper baserade på deras utseende. Därför verkar det som att

chansen att få skapa sin egen identitet och bild av sig själv är viktig för många av författarna i antologin. Deras minnen från olika händelser och känslan av förlust av den egna identiteten kan ha fungerat som motivation till att genom skrivandet utforska deras egen identiteten (Melberg 2008, 18ff). Detta innebär inte att författarnas erfarenheter och minnen går att applicera på alla personer som upplever eller upplevt mellanförskap. Dessa texter fungerar däremot som en fördubbling av författarna själva, alltså som ett sätt för dem att reflektera över det de har upplevt och det de upplever i nuet. Texterna går att se som en konstruktion där författarna gjort *självyframställningar* som varit till hjälp att skapa ett jag och ett själv, vilket fungerat som en strategi för dem att få profilera och re-konstruera sig själva. Självet hos författarna identifieras kanske inte av just skrivandet i sig. Det kan däremot leda till att en fördubbling av jaget uppkommer när författarna reflekterat och skrivit om det förgångna (ibid., 22ff). Deras minnen har som funktion att estetisera det förgångna vilket kan hjälpa dem att konstruera deras identitet (ibid., 200).

Den mest framträdande skillnaden i författarnas *självyframställningar* är hur de har upplevt händelser. Ibland återger de liknande händelser vilka de har upplevt på olika sätt. Ett exempel på det är när hjälpen från någon har upplevts antingen som positivt eller negativt. I Kiasats fall upplevde hon det positivt med den äldre mannen som blev en del av hennes familj, på samma sätt som Abdullah kände att hjälpen från hennes lärare i svenska som andraspråk ledde till lärdom om den svenska kulturen. Baghlanian framstår dock ha upplevt någons vilja att hjälpa som negativt. Därför är det relevant att se dessa händelser som ett exempel på hur personer kan uppleva saker på olika sätt och inte se erfarenheterna som absoluta för alla personer. Författarnas texter fungerar väl i egenskap av återberättade upplevelser, och därför är det också viktigt att inte glömma att det är just deras upplevelser (Melberg 2008, 22).

Begreppet mellanförskap är centralt inom de analyserade *självyframställningarna* och en viktig faktor är tillhörighet (Sveriges Radio 2009). Samtliga författare känner en uppenbar tillhörighet till Sverige och svenskhet men somliga av dem blir inte behandlade som svenskar eftersom de blir bemötta och kategoriserade utifrån sitt utseende. Behovet av att prata om sina erfarenheter kan ha fungerat som en motivation hos författarna att skriva om och utforska sina identiteter (Melberg 2008, 18ff). Det är vanligt att personer som lever i mellanförskap har ett behov av att prata om normer för svenskhet och att

vithetsnormen kan göra att personer som avviker från dessa inte ses som svenskar (Sveriges Radio 2009). Författarnas *självyframtällningar* kan vara ett försök att foga samman olika händelser i deras liv som enligt dem har lett till ett sammanhang som är betydande (Melberg 2008, 18ff).

Som tidigare nämnts framkommer det i analysen av antologin att mellanförskapet medfört både negativa och positiva känslor. Det positiva är att somliga av författarna ser mellanförskapet som en tillgång eftersom det styrkt dem i deras vilja att synas och få ta mer plats i samhället. Det har gjort att författarna har kunnat se det som positivt att ha en identitet som är formad av flera kulturer och nationaliteter eftersom de kan vara delaktiga i flera världar och passa in i fler sammanhang. Således får de en sammanvävd identitet vilket gör att de kan identifiera sig med olika platser och nationaliteter samt får tillgång till fler språk och traditioner (Hammarén & Johansson 2009, 108; *Språktidningen* 2009). De negativa aspekterna av mellanförskapet är att somliga av författarna inte känt en tillhörighet till Sverige, haft svårt att identifiera sig själva och att deras kärlek till Sverige inte varit besvarad. *Självyframtällningarna* i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* fungerar därför inte som ett svar eller lösning på hur det dikotomiska tänkandet ska minskas och hur mellanförskapet ska hanteras. Men de kan fungera som ett svar på vilka just dessa kvinnor är och se vad som har format dem (Melberg 2008, 7). Att få chansen att svara på frågan om vilka de är istället för på frågan om var de egentligen kommer från, framkommer tidigt i antologin vara precis det de vill göra (Hastor & Nivin 2016, 10). Dessa texter har givit dem chansen att profilera sig själva och re-konstruera den bild som av dem som deras erfarenheter lett till (ibid. 22).

6.1 Didaktisk reflektion

I *självyframtällningarna* i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* blir det tydligt att kolonialismen inte bara är något förflutet utan att dess arv syns än idag (Thörn, Eriksson & Eriksson Baaz 1999, 15). Således kan texterna sättas in i ett sammanhang där samspelet mellan litteratur och samhälle undersöks som ett socialt fenomen (Furulund 2012, 18). Det dikotomiska tänkandet är ett centralt problem i texterna och visar att det leder till att människor gör skillnad på varandra, exotifierar och skapar ett vi och dem vilket upprätthåller sociala maktstrukturer där personer tillskrivs egenskaper baserat på deras utseende (ibid., 18;29). Eftersom identiteter påverkas av det di-

kotomiska tänkandet styrks Hammaréns & Johanssons (2009, 104) tankar om att det är viktigt att synliggöra det och att lyfta fram det genom en intersektionell analys. Den intersektionella analysen kan verka som ett verktyg för förståelse och för främjande av kunskap om det samtida och mångkulturella samhället där det dubbla förtrycket mot en färgad kvinna synliggörs.

Anledningen till att somliga kan ha svårt att identifiera sig som svenskar och känna tillhörighet kan bero på det dikotomiska tänkandet. Effekten av det dikotomiska tänkandet påtalar att vissa personer inte passar in i bilden av den typiska svensken och därför är annorlunda (Arbouz 2012, 39). För många av författarna har detta lett till upplevelsen av mellanförskap som negativ. Känslan av negativt mellanförskap kan vara svår att motverka i ett samhälle präglad av dikotomiskt tänkande. Ett sätt att arbeta för att motverka denna typ av tänkande kan vara att elever i skolan får läsa berättelser om hur personer påverkats negativt av det dikotomiska tänkandet (Hammarén & Johansson 2009, 109). Enligt kursplanen för svenskämnet på gymnasiet kan elever genom att använda sig av olika texter lära känna sin omvärld, medmänniskor och även sig själva (Skolverket 2017a). Även gymnasieskolans värdegrund lägger vikt vid detta eftersom Sverige blir mer och mer mångkulturellt, vilket också ställer krav på att skolan ska bidra till att eleverna kan känna tillhörighet (Skolverket 2017b, 5). Önskan om tillhörighet och säkerhet i identitetsskapande är vanligt i mångkulturella samhällen. Det är viktigt att känna tillhörighet eftersom det kan göra att personer känner sig sedda, värdefulla och lyssnade på (Bourn 2008., 49f). Därför bör lärare belysa berättelser som visar på konsekvenser med att inte känna tillhörighet. Detta kan leda till ett främjande av demokratin och göra att undervisningen blir mer inkluderade (Hammarén & Johansson 2009, 110).

Om elever får kunskap om postkolonial feministisk teori och kan nyttja denna som metod vid litteraturläsning kan de analysera texter och finna mönster i dem. Det kan vara till hjälp för att bryta rådande normer och minska spåren av det koloniala arvet som än idag är synligt i samhället. De normer som finns i samhället påverkar identiteter och det är därför viktigt att vara uppmärksam och uppdaterad i hur detta fungerar i samhället (Fiedler 2008, 6f). Majoriteten av författarna i antologin verkar ha hamnat i ett mellanförskap på grund av deras utseende. Genom att samtala utifrån det postkoloniala feministiska perspektivet kan det rådande västerländska dikotomiska tänkandet synliggöras och förändras, vilket skapar ”postcolonial learning spaces” i klassrummet (Fiedler 2008,

15). Det bidrar till att det blir en naturlig och konsekvent del av elevernas kunskapsprocess och utveckling (Bourn 2008, 57). Skolan bör tillåta olikheter och inte enbart arbeta utifrån den västerländska normen. Det arbetet kan göras genom att eleverna ges verktyg att vara kritiska, att analysera, reflektera, förstå, agera och förändra vithetsnormen. Samhällets maktstrukturer och eurocentrismen synliggörs också genom att postkoloniala feministiska teorier förs in i undervisningen. *Självframställningarna* i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* kan förhoppningsvis bidra till en ökad förståelse och förändring av invanda mönster som bland annat dikotomiskt tänkande. I flera av författarnas texter blir det tydligt att det än idag finns föreställningar och fördomar om personer baserat på utseende. Dessa förutfattade meningar kan påverka personers syn på sig själva och deras identitetsskapande. Förhoppningen är att dessa typer av verk som berör mellanförskap, som exempelvis *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*, kan starta samtal vilket lär eleverna att analysera och finna mönster. I den bifogade bilagan (se Bilaga A) ger jag förslag på verk som kan användas som grund inom temat mellanförskap.

Två av författarna i antologin har sett positivt på mellanförskapet först när de träffat personer som varit i samma sits som de själva. Det har således stärkt dem i att ha en utvidgad identitet som formats av flera platser och nationaliteter. Således kan mångfald och mellanförskap ses som något positivt (Fiedler 2008, 9-11). Det är också viktigt att ge personer chansen att känna tillhörighet, vilket är ett av lärarens uppdrag (Skolverket 2017b, 5). Fiedler (2008, 13ff) beskriver att personer i mellanförskap ofta försöker att inte ses som annorlunda, vilket återkommande skildras i kvinnornas texter. Elever i mellanförskap kan med hjälp av *självframställningarna* i antologin *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria* och begreppen mellanförskap och identitet, förklara och förstå sina egna erfarenheter och upplevelser. Dessa begrepp kan göra det lättare för eleverna att hantera sin vardag, upplevelser och sin egen identitet (Hübinette et al. 2012, 35).

Referenser

Tryckta källor

- Abdullah, Maya (2016). ”Do you know Saddam Hussein?” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [121-137]
- Allwood, Carl Martin & Erikson, Martin G. (2010). *Grundläggande vetenskapsteori för psykologi och andra beteendevetenskaper*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Anonym II (2016). ”Att jaga ett hem” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [99-105]
- Arbouz, Daphne (2012). Vad betyder det att inte känna sig hemma där man är född och uppvuxen? Om mellanförskap i dagens Sverige. I *Om ras och vithet i det samtida Sverige*. Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.) (2012). Tumba: Mångkulturellt centrum [37-42]
- Baghlanian, Elnaz (2016). ”Åtta sorters kakor” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [25-29]
- Benbouzid, Monia (2016). ”Var kommer du ifrån egentligen?” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [19-23]
- Besara, Nisha (2016). ”Min pappa, Maksim Gorkij och jag” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [113-119]
- de los Reyes, Paulina (2011). Postkolonial feminism: Anteckningar om ett fält i rörelse. I *Postkolonial feminism. 1*. Ahmed, Sara & de los Reyes, Paulina (red.) (2011). Stockholm: Tankekraft [11-44]
- Furulund, Lars (2012). ”Litteratur och samhälle” I *Litteratursociologi Texter om litteratur och samhälle. 2.*, [förändrade] uppl. red. Svejdedal, Johan 2012. Lund: Studentlitteratur. [13-50].
- Hammarén, Nils & Johansson, Thomas (2009). *Identitet*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Hastor, Lejla (2016). ”En helt vanlig svensk” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [53-59]
- Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (2016). ”Vi är så mycket mer” I *Sverige: en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [9-17]
- Hatem, Nadja (2016). ”Färgpalettens tyranni” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [91-97].
- Hoppers, Maureen (2016). ”Vad betyder N-ordet, mamma?” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [41-51]
- Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fataneh & León Rosales, René (red.) (2012). *Om ras och vithet i det samtida Sverige*. Tumba: Mångkulturellt centrum
- Imam, Silvana (2016). ”Vem? Vad? Allt.” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [153-155]

- Khaffaf, Èvin (2016). ”Tacksamhetsamortering” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [31-39]
- Kiasat, Bahar (2016). ”Min svenska farfar” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [107-111]
- Lundström, Catrin (2012.). Rasifierat begär. De Andra som exotiska. I *Om ras och vit het i det samtida Sverige*. Hübinette, Tobias, Hörnfeldt, Helena, Farahani, Fata neh & León Rosales, René (red.) (2012). Tumba: Mångkulturellt centrum [189-213]
- Melberg, Arne (2008). *Självskrivet: om självframställning i litteraturen*. Stockholm: Atlantis
- Mohammed, Hala (2016). ”Alla är vi feminister, eller?” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [147-151]
- Storey, John (2015). *Cultural theory and popular culture: an introduction*. Seventh edition. London: Routledge/Taylor & Francis Group
- Talpade Mohanty, Chandra (1999). Med västerländska ögon. Feministisk forskning och kolonial diskurs. I *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Thörn, Håkan, Eriksson, Catharina & Eriksson Baaz, Maria (red.) (1999). Nora: Nya Doxa [195-214]
- Thörn, Håkan, Eriksson, Catharina & Eriksson Baaz, Maria (red.) (1999). *Globaliseringens kulturer: den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa
- Yosef, Nivin (2016). ”Inte utan min mamma” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [73-79]
- Öngörur, Berivan (2016). ”Tack Sverige” Tack, tack, tack!” I *Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria*. Hastor, Lejla & Yosef, Nivin (red.) (2016). Stockholm: Wahlström & Widstrand [139-146]

Elektroniska resurser

- Bourn, Douglas (2008). Young people, identity, and living in a global society. I *Policy & Practice : A Development Education Review*. (2005-). Belfast Centre for Global Education: [48-61]. [Elektronisk resurs] Tillgänglig på Internet: <http://www.developmenteducationreview.com/> (Hämtad 2017-10-05)
- Fiedler, Matthias (2008). Teaching and learning about the world in the classroom: Development education in culturally diverse settings. I *Policy & Practice : A Development Education Review*. (2005-). Belfast Centre for Global Education: [5-17]. [Elektronisk resurs] Tillgänglig på Internet: <http://www.developmenteducationreview.com/>
- Hellquist, Annie (2016). ”Vi slår inte underifrån”. *Etc*. Sjätte mars. <https://www.etc.se/kultur-noje/vi-slar-inte-underifran> (Hämtad 2017-11-05).
- Internationella torget (2016). *Cecilia Uddén möter Nivin Yosef och Lejla Hastor*. [Youtube]. <https://www.youtube.com/watch?v=finOuvkXZIM> (Hämtad 2017-11-05).
- Jedvik, Hanna (2016). ”Sverige – en (o)besvarad kärlekshistoria | Redaktörer: Lejla Hastor och Nivin Yosef”. *Göteborgs-Posten*. Elfte mars. <http://www.gp.se/kultur/sverige-en-o-besvarad-k%C3%A4rlekshistoria-redakt%C3%B6rer-lejla-hastor-och-nivin-yosef-1.4217> (Hämtad 2017-11-05)

- Nordström, Andreas (2016). ”Längtan efter att passa in”. *Dalarnas tidningar*. 19 februari. <http://www.dt.se/kultur/bocker/langtan-efter-att-passa-in-1> (Hämtad 2017-11-05).
- Skolverket (2017a). *Ämne – Svenska (Gymnasieskola)*. [Elektronisk resurs] <https://www.skolverket.se/loroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/sok-amnen-kurser-och-program/subject.htm?subjectCode=SVE&lang=sv&tos=gy> (Hämtad 2017-10-21)
- Skolverket (2017b). *Läroplan – Gymnasieskolan*. [Elektronisk resurs] https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.261821!/lgy11.pdf (Hämtad 2017-10-21).
- Språktidningen* (2009). Mellanförskap. *Språktidningen*. April. <http://spraktidningen.se/artiklar/2009/04/mellanforskap> (Hämtad 2017-11-05).
- Sveriges radio P1 (2009). *Nya Vågen – Allt fler svenskar i Mellanförskap*. 17 mars, kl. 17:00. <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/83735?programid=3048>
- Therén, Ida (2016). ”I deras Sverige styr hudfärg och kön”. *Jönköpings-Posten*. Elfte mars. <https://www.jp.se/article/theren-i-deras-sverige-styr-hudfarg-och-kon/> (Hämtad 2017-12-28).

Bilagor

Bilaga A Texter och filmer som berör mellanförskap

Böcker

En droppe midnatt Jason Timbuktu Diakté

Ett liv utan början av Lena Hansson

Ett öga rött av Jonas Hassen Khemiri

Hej syster : En personlig berättelse om flykt och mellanförskap av Navid Modiri

Kalla det vad fan du vill av Marjaneh Bakhtiari

Third culture kids av Ra Hidaya Modig

Filmer

Martha & Niki regi: Tora Mkandawire Mårtens.

Sameblod regi: Amanda Kernell. Det finns filmhandledning till filmen via Svenska filminstitutets hemsida.

Shapeshifters regi: Sophie Vukovic.

Silvana – väck mig när ni vaknat regi: Olivia Kastebring, Mika Gustafson och Christina Tsiobanelis. Det finns filmhandledning till filmen via Svenska filminstitutets hemsida.

Skörheten regi: Ahang Bashi. Det finns filmhandledning till filmen via Svenska filminstitutets hemsida.